

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Αριθμός Γνωμοδότησης 42/2023
ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΤΜΗΜΑ Ε΄
Συνεδρίαση της 29^{ης} Μαρτίου 2023

Σύνθεση :

Πρόεδρος : Νίκη Μαριόλη, Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Μέλη : Κωνσταντίνος Γεωργάκης, Χρήστος Μητκίδης, Ευάγγελος Μαρίνης, Περικλής Αγγέλου, Ευστράτιος Ηλιαδέλης, Θωμάς Καζάκος, Ξανθή Μπασάκου, Νομικοί Σύμβουλοι του Κράτους.

Εισηγήτρια : Άννα Διον. Κάντζια, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο).

Αριθμός Ερωτήματος : Το έγγραφο με αριθμό πρωτοκόλλου 262349/09-08-2022 της Διεύθυνσης Απαλλοτριώσεων, Τοπογρ/σεων & Γεωπληροφορικής (Δ25) της Γενικής Διεύθυνσης Προδιαγραφών Μητρώων & Απαλλοτριώσεων της Γενικής Γραμματείας Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, που υπογράφεται από τον Υφυπουργό Υποδομών.

Ερώτημα: Ερωτάται εάν, κατά τη σύνταξη του τελικού πίνακα παρακατάθεσης της αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης, η Υπηρεσία θα προχωρήσει σε συμψηφισμό του ποσού της οριστικής αποζημίωσης, που ορίστηκε με τις αποφάσεις του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης με αριθμούς 952/2017 και 909/2017, με το ποσό του προσωρινού προσδιορισμού αποζημίωσης, που είχε οριστεί από το Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπως είναι η μέχρι σήμερα πάγια τακτική ή θα προχωρήσει στην αυτοτελή εκτέλεση των πιο πάνω αποφάσεων του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης, θεωρώντας παραγεγραμμένη την απαίτηση από την καταβολή προς τους καθ' ων η απαλλοτρίωση, της αποζημίωσης, με βάση την προσωρινή τιμή μονάδας, που είχε καθοριστεί από το Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης.

Για το πιο πάνω ερώτημα, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Ε'), γνωμοδότησε ως εξής:

Ιστορικό

Από τα έγγραφα με αριθμό πρωτ. 262349/09-08-2022 και 416881/29-12-2022 του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών / Γενική Γραμματεία Υποδομών / Γενική Δ/ση Προδιαγραφών Μητρώων & Απαλλοτριώσεων / Δ/ση Απαλλοτριώσεων, Τοπογρ/σεων & Γεωπληροφορικής (Δ25) / Τμήμα Απαλλοτριώσεων (Β'), τα συνημμένα σε αυτά έγγραφα και τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, προκύπτουν τα εξής πραγματικά περιστατικά:

1. Με τη με αριθμό 1017090/1057/0010/11-02-1997 (Δ' 144) απόφαση των Υπουργών Οικονομικών – Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων κηρύχθηκε αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για τη διαπλάτυνση του οδικού άξονα Θεσσαλονίκης – Ν. Μουδανίων, τμήμα Καρδία – Καλλικράτεια. Με τη με αριθμό 18315/1998 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης προσδιορίστηκε η προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης. Η Διεύθυνση Απαλλοτριώσεων, Τοπογραφήσεων και Γεωπληροφορικής (Δ25), προς το σκοπό συντέλεσης της απαλλοτρίωσης, συνέταξε τμηματικούς πίνακες παρακατάθεσης των αποζημιώσεων, εκδόθηκαν γραμμάτια σύστασης παρακαταθήκης και η απαλλοτρίωση συντελέστηκε με τη δημοσίευση της ειδοποίησης στην ΕτΚ (Δ' 743/1998, Δ' 703/1998 και Δ' 155/1999). Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων Θεσσαλονίκης απέδωσε ελεύθερα το 60% της αποζημίωσης και το υπόλοιπο ποσό σε όσους ιδιοκτήτες προσκόμισαν εγγυητικές επιστολές.

2. Το Ελληνικό Δημόσιο και οι ιδιοκτήτες των απαλλοτριούμενων ακινήτων άσκησαν αιτήσεις για τον καθορισμό οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης, επί των οποίων εκδόθηκαν οι με αριθμό 275/2000 προδικαστική και 1924/2002 οριστική αποφάσεις του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Την αναίρεση των παραπάνω αποφάσεων ζήτησαν, μεταξύ άλλων, 223 ιδιοκτήτες απαλλοτριούμενων ακινήτων με την από 11-10-2002 αίτησή τους, προβάλλοντας δεκατρείς λόγους αναίρεσης, επί της οποίας εκδόθηκε η με αριθμό 1014/2004 απόφαση του Αρείου Πάγου, με την οποία αναιρέθηκαν εν μέρει οι πιο πάνω αποφάσεις και η υπόθεση παραπέμφθηκε στο ίδιο Εφετείο – με άλλη σύνθεση – για περαιτέρω εκδίκαση.

3. Μεταξύ των λόγων αναίρεσης, που έγιναν δεκτοί και αναιρέθηκαν οι πιο πάνω αποφάσεις, είναι ο λόγος περί καθορισμού δύο διαφορετικών τιμών μονάδας αποζημίωσης και μάλιστα για διαφορετικούς κρίσιμους χρόνους, για 33 επίδικα ακίνητα. Δεκτοί έγιναν, εξάλλου, οι σχετικοί με τον καθορισμό ιδιαίτερης αποζημίωσης των τμημάτων των επίδικων ακινήτων, που υφίστανται μείωση της αξίας τους, λόγοι αναίρεσης. Επίσης, έγινε δεκτός ο λόγος αναίρεσης σχετικά με την παράλειψη καθορισμού αποζημίωσης για την αξία των αναφερόμενων στην αναίρεση επικείμενων. Τέλος, με την πιο πάνω με αριθμό 1014/2004 απόφαση του Αρείου Πάγου κρίθηκε ότι στη δίκη που διεξάγεται για τον προσδιορισμό τιμής μονάδας αποζημίωσης ακινήτων, που απαλλοτριώνονται για τη διάνοιξη εθνικών οδών, το δικαστήριο είναι λειτουργικά αρμόδιο να αποφανθεί περί του αν ο ιδιοκτήτης απαλλοτριούμενου ακινήτου, που αποκτά πρόσωπο σε διανοιγόμενη εθνική οδό, έχει ή όχι ωφέλεια και αν έχει υποχρέωση συμμετοχής στις δαπάνες της απαλλοτρίωσης.

Εξάλλου, στη μετ' αναίρεση συζήτηση το Ελληνικό Δημόσιο άσκησε ανταιτήσεις ζητώντας, μεταξύ άλλων, τον καθορισμό οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης για τις αναφερόμενες σε αυτές ιδιοκτησίες.

4. Το Εφετείο Θεσσαλονίκης με τη με αριθμό 1829/2006 απόφασή του, μεταξύ άλλων, καθόρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για τα αναφερόμενα σε αυτήν ακίνητα, συστατικά και επικείμενα, στα ποσά που αναφέρονται σε αυτήν. Καθόρισε επίσης ως ιδιαίτερη αποζημίωση α) για τα εκτός απαλλοτρίωσης τμήματα των ιδιοκτησιών, που αναφέρονται στο σκεπτικό της και β) των κτισμάτων και λοιπών συστατικών και παραρτημάτων, που υπάρχουν εντός αυτών, τα ποσά που αναφέρονται στο σκεπτικό της. Τέλος, αναγνώρισε ότι καθένας από τους ιδιοκτήτες, που αναφέρονται στο σκεπτικό της, υποχρεούται να συμμετάσχει στις δαπάνες της απαλλοτρίωσης κατά τα αναφερόμενα για καθένα ποσά, με τη μορφή της αυταποζημίωσης και αποζημίωσης υπέρ τρίτων.

5. Με βάση την πιο πάνω απόφαση συντάχθηκε από την αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών (Δ25) ο από 5-10-2009 πίνακας παρακατάθεσης οριστικής αποζημίωσης των απαλλοτριούμενων ακινήτων, με τον οποίο έγινε συμψηφισμός – κατά πάγια τακτική – της προσωρινής με την οριστική αποζημίωση. Από τον πίνακα παρακατάθεσης προκύπτει ποσό για παρακατάθεση 12.430.625,81 ευρώ και ποσό για επιστροφή 14.543.593,23 ευρώ αποζημίωσης από τους δικαιούχους. Με το με αριθ. Δ12α/Φ23/37365 π.ε./3-11-2009 έγγραφο της

αρμόδιας Διεύθυνσης διαβιβάστηκαν οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις και ο πίνακας παρακατάθεσης στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων Θεσσαλονίκης (Τ.Π.Δ.Θ.) και ζητήθηκε από το Ταμείο να γνωστοποιήσει αφενός το ακριβές ποσό που ήταν διαθέσιμο σε αυτό, ώστε να εκδοθεί συμπληρωματικό γραμμάτιο παρακαταθήκης για όσους δικαιούνταν επιπλέον αποζημίωση και αφετέρου τα στοιχεία των δικαιούχων για τους οποίους προκύπτει οφειλή, προκειμένου να γίνουν οι καταλογισμοί. Με το με αριθμό Δ12α/Φ23/0/34907/14-5-2010 έγγραφο στάλθηκε στο Τ.Π.Δ.Θ. διορθωτικός πίνακας παρακατάθεσης. Το Τ.Π.Δ.Θ. με το με αριθμό πρωτ. 74800/30-11-2010 έγγραφό του απέστειλε πίνακα ποσών για βεβαίωση από τις αρμόδιες Δ.Ο.Υ. σε βάρος αναγνωρισθέντων δικαιούχων, των οποίων τα δικαιούμενα ποσά αποζημίωσης μειώθηκαν πέραν του 40% και υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου. Με το με αριθμό Δ12α/φ23/0/1110/15-2-2012 έγγραφο της αρμόδιας Διεύθυνσης ζητήθηκαν από το Τ.Π.Δ.Θ. τα ακριβή προσωπικά στοιχεία των οφειλετών του Δημοσίου για βεβαίωση και είσπραξη των οφειλών, όπως προκύπτουν μετά τον οριστικό καθορισμό των αποζημιώσεων της απαλλοτρίωσης. Σύμφωνα με το έγγραφο του ερωτήματος, από τον διοικητικό φάκελο της απαλλοτρίωσης δεν προκύπτει καμία περαιτέρω ενέργεια για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών. Στο έγγραφο του ερωτήματος αναφέρεται επίσης ότι το Τ.Π.Δ.Θ. προχώρησε σε κατάπτωση των εγγυητικών επιστολών.

6. Με τις με αριθμό 167/2012 και 1273/2012 αποφάσεις του Αρείου Πάγου αναιρέθηκε εν μέρει η 1829/2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης και η υπόθεση παραπέμφθηκε, κατά το αναιρούμενο μέρος, στο ίδιο Εφετείο – με άλλη σύνθεση – για περαιτέρω εκδίκαση. Στη συνέχεια εκδόθηκαν οι με αριθ. 952/2017 και 909/2017 αποφάσεις του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με τις οποίες, μεταξύ άλλων, κρίθηκε ότι οι αναφερόμενες σε αυτές 45 και 24, αντίστοιχα, ιδιοκτησίες δεν υποχρεούνται να συμμετάσχουν στις δαπάνες της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης με αυταποζημίωση και αποζημίωση υπέρ τρίτων για τα μέρη που αναφέρονται στο σκεπτικό τους, αλλά πρέπει να αποζημιωθούν με βάση την καθορισθείσα με τη με αριθμό 1924/2002 απόφαση του ίδιου Δικαστηρίου οριστική τιμή μονάδας. Με την 952/2017 απόφαση καθορίστηκε, επίσης, η αγοραία αξία καθώς και η οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης των κτισμάτων και επικειμένων των αναφερομένων σε αυτή ακινήτων, ενώ καθορίστηκε η ιδιαίτερη αποζημίωση για τα αναφερόμενα σε αυτή. Με την 909/2017 απόφαση καθορίστηκε, επίσης, οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για τα συστατικά των αναφερομένων σε αυτή ιδιοκτησιών.

Ακολούθως, συντάχθηκε από την αρμόδια υπηρεσία ο από 19-12-2019 πίνακας παρακατάθεσης αποζημίωσης ακινήτων λαμβάνοντας υπόψη το εγκεκριμένο κτηματολόγιο και τις πιο πάνω εκδοθείσες αποφάσεις, από τον οποίο προκύπτει ποσό για παρακατάθεση και ποσό για επιστροφή αποζημίωσης από τους δικαιούχους.

7. Ο πληρεξούσιος Δικηγόρος μερίδας ιδιοκτητών – δικαιούχων αποζημίωσης, με την από 2-1-2010 επιστολή του προς την αρμόδια Διεύθυνση απαλλοτριώσεων αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι κατά της με αριθμό 1829/2006 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης εκκρεμεί αίτηση αναίρεσης και επομένως «...δεν δύναται το Ελληνικό Δημόσιο να παρακρατεί ή να ζητεί την επιστροφή της αποζημίωσης πριν λήξει το θέμα δικαστικώς...». Με την από 3-11-2012 επιστολή του, ο ίδιος Δικηγόρος απαντώντας στο Δ12α/0/3219/4-5-2012 έγγραφο της Υπηρεσίας - με το οποίο ζητήθηκε από τους πληρεξούσιους δικηγόρους να γνωστοποιήσουν για ποιες ιδιοκτησίες έχει τελεσιδικήσει η υπόθεσή τους ώστε να προχωρήσει η διαδικασία επιστροφής χρημάτων για τις εκκρεμείς υποθέσεις – αναφέρει ότι με τη με αριθ. 167/2012 απόφαση του Αρείου Πάγου η υπόθεση των πελατών του παραπέμπεται προς περαιτέρω εκδίκαση στο Εφετείο Θεσσαλονίκης και «...επομένως δεν έληξε ακόμη ο δικαστικός αγώνας και δεν είναι δυνατό να γίνει εκκαθάριση...». Στις 19-10-2021 ο ως άνω πληρεξούσιος υπέβαλε στην ερωτώσα υπηρεσία αίτηση με θέμα την εκκαθάριση της με αριθμό 952/2017 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με την οποία ζητά «...Να καταργηθεί ο εν λόγω πίνακας (εννοεί τον από 19-12-2019 πίνακα παρακατάθεσης αποζημίωσης), διότι συμψηφίζει παραγεγραμμένες και εν πολλοίς ανύπαρκτες απαιτήσεις του Δημοσίου εναντίον τους (των εντολέων του). Στηρίζεται στους πίνακες που συνέταξε η αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου, οι οποίοι δεν ταιριάζουν με τους πίνακες του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων Θεσσαλονίκης, το οποίο ήλεγχε και διαφοροποιούσε τα ποσά. Δεν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι ο service road δεν κατασκευάστηκε εντελώς. Διακόπτεται σε πολλά σημεία, με αποτέλεσμα να μην επικοινωνούν με τα ακίνητά τους, τα οποία συνεχίζουν να χάνουν την αξία τους. Ως προς το θέμα της παραγραφής των απαιτήσεων, ετόνισα επανειλημμένα ότι δεν μπορεί να συμψηφισθεί παραγεγραμμένη απαίτηση με μη παραγεγραμμένη, εφόσον δεν αλληλοκαλύπτονται χρονικώς. Όπως ετονίσασα επανειλημμένα, οι τυχόν απαιτήσεις που προβάλλετε, παρεγράφησαν το έτος 2007. Ενώ η απαίτηση των εντολέων μου εδημιουργήθη τον Απρίλιο του 2017 ίδε άρθρο

443 Α.Κ. και ΑΠ 1626/2006 και 2111/2014 (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών 408833 και 655648)...».

8. Ενόψει των παραπάνω και προκειμένου η Υπηρεσία να προχωρήσει στη σύνταξη του τελικού πίνακα παρακατάθεσης της αποζημίωσης, υποβλήθηκε το υπό κρίση ερώτημα.

Νομοθετικό πλαίσιο

9. Στο άρθρο 17 του ισχύοντος Συντάγματος, ορίζεται ότι: «1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος. 2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο...3. ... 4. Η αποζημίωση ορίζεται από τα αρμόδια δικαστήρια. Μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να παράσχει για την είσπραξή της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος. Νόμος μπορεί να προβλέπει την εγκαθίδρυση ενιαίας δικαιοδοσίας, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 94, για όλες τις διαφορές και υποθέσεις που σχετίζονται με απαλλοτρίωση, καθώς και την κατά προτεραιότητα διεξαγωγή των σχετικών δικών. Με τον ίδιο νόμο μπορεί να ρυθμίζεται ο τρόπος με τον οποίο συνεχίζονται εκκρεμείς δίκες. Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη. ... Η αποζημίωση που ορίστηκε καταβάλλεται υποχρεωτικά το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση της απόφασης για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως. ...»

10. Επίσης, στα άρθρα 7 παρ. 1 [όπως το εδαφ. β' αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 5 του άρθρου 76 του ν. 4146/2013 (Α' 90)] και 10 [όπως η παράγραφος 1 αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 4 του άρθρου 126 του ν. 4070/2012 (Α' 82)

και τροποποιήθηκε εκ νέου με το άρθρο 17 του ν. 4949/2022 (Α' 126)] του ν. 2882/2001 (Κ.Α.Α.Α.), ορίζεται ότι:

Άρθρο 7

«1. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση συντελείται με την καταβολή στον δικαστικώς αναγνωρισθέντα ή στον αληθινό δικαιούχο της αποζημίωσης που προσδιορίστηκε προσωρινά ή οριστικά κατά τον παρόντα νόμο ή με τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως γνωστοποίησης ότι η αποζημίωση, η δικαστική δαπάνη, η οποία επιδικάζεται κατά το άρθρο 18 παράγραφος 4, καθώς και η αμοιβή των πληρεξουσίων δικηγόρων κατατέθηκε στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων κατά το επόμενο άρθρο 8. Εάν υπόχρεο για την καταβολή της αποζημίωσης είναι το Δημόσιο, η αναγκαστική απαλλοτρίωση συντελείται και με την έκδοση χρηματικού εντάλματος πληρωμής υπέρ του δικαστικώς αναγνωρισθέντος ή την έκδοση του γραμματίου συστάσεως παρακαταθήκης σε περίπτωση όπου δεν εκδίδεται χρηματικό ένταλμα...»

Άρθρο 10

«1. Η αξίωση για την είσπραξη της αποζημίωσης που προσδιορίσθηκε προσωρινά ή οριστικά παραγράφεται μετά την παρέλευση επταετίας από τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 7. Εάν η οριστική αποζημίωση καθορισθεί μετά τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης, η αξίωση για την είσπραξη της τυχόν διαφοράς μεταξύ οριστικής και προσωρινής αποζημίωσης παραγράφεται μετά την παρέλευση πενταετίας από τη δημοσίευση της απόφασης που καθορίζει την οριστική τιμή. 2. Η παραγραφή διακόπτεται και με την ενέργεια πράξεων του δικαιούχου της αποζημίωσης που αποβλέπουν: α) στη δικαστική ή διοικητική αναγνώριση, β) στην είσπραξη μέρους ή του συνόλου της αποζημίωσης και γ) στον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης. 3. Το δικαίωμα για δικαστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης δεν υπόκειται στην παραγραφή του παρόντος άρθρου.»

11. Περαιτέρω, στα άρθρα 86 παράγραφος 1 και 3 β), 88 και 89 του ισχύοντος κατά τον κρίσιμο χρόνο ν. 2362/1995 «περί Δημοσίου Λογιστικού, ελέγχου των δαπανών του Κράτους και άλλες διατάξεις» (Α' 247) ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 86

«1. Καμμία χρηματική απαίτηση του Δημοσίου δεν υπόκειται σε παραγραφή πριν να βεβαιωθεί πράγματι προς είσπραξη ως δημόσιο έσοδο στην αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία ή το αρμόδιο Τελωνείο (βεβαίωση εν στενή εννοία). Ο κανόνας

αυτός δεν αλλοιώνεται από την τυχόν βραδεία τοιαύτη βεβαίωση. ... 3. Χρηματική απαίτηση του Δημοσίου που α) ... β) απορρέει από τελεσίδικη απόφαση (αναγνωριστική ή καταψηφιστική) οποιουδήποτε δικαστηρίου γ) ..., παραγράφεται μετά εικοσαετία από τη λήξη του οικονομικού έτους, μέσα στο οποίο έγινε η εν στενή έννοια βεβαίωση αυτής. 4. ...»

Άρθρο 88

«1. Την παραγραφή χρηματικής απαιτήσεως του Δημοσίου διακόπτει: α. Η κατάσχεση περιουσιακού στοιχείου του οφειλέτη ... 2. ... 3. ... 4. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος άρθρου οι κατά τις γενικές διατάξεις λόγοι διακοπής της παραγραφής ισχύουν και για τις απαιτήσεις του Δημοσίου.»

Άρθρο 89

«Η παραγραφείσα απαίτηση του Δημοσίου αντιτάσσεται σε συμψηφισμό και για τρία έτη μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής. ...»

12. Αντίστοιχα, στα άρθρα 136 παρ. 1, 3β, 138 και 139 του ισχύοντος ν. 4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) – δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (Α' 143), ορίζεται ότι:

Άρθρο 136

«1. Χρηματική απαίτηση του Δημοσίου δεν παραγράφεται πριν να βεβαιωθεί πράγματι προς είσπραξη ως δημόσιο έσοδο στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. ή το αρμόδιο Τελωνείο (βεβαίωση με στενή έννοια), με την επιφύλαξη των διατάξεων περί επιβολής φόρων και λοιπών δημοσίων εσόδων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (ν. 4174/2013, Α' 170). Η ρύθμιση αυτή παραμένει σε ισχύ και στην περίπτωση που καθυστερεί η βεβαίωση με στενή έννοια. 2. ... 3. Χρηματική απαίτηση του Δημοσίου που: α. ...β. απορρέει από τελεσίδικη απόφαση (αναγνωριστική ή καταψηφιστική) οποιουδήποτε δικαστηρίου, γ. ..., παραγράφεται μετά εικοσαετία από τη λήξη του έτους μέσα στο οποίο έγινε η με στενή έννοια βεβαίωση αυτής. 4. ...»

Άρθρο 138

«1. Την παραγραφή χρηματικής απαίτησης του Δημοσίου, πλην εκείνων για τις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (ν. 4174/2013), διακόπτει: α. Η κατάσχεση περιουσιακού στοιχείου του οφειλέτη... 2. ... 3. ... 4. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος άρθρου οι κατά τις γενικές διατάξεις λόγοι διακοπής της παραγραφής ισχύουν και για τις απαιτήσεις του Δημοσίου.»

Άρθρο 139

«Η απαίτηση του Δημοσίου που έχει παραγραφεί αντιτάσσεται σε συμψηφισμό και για τρία (3) έτη μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής. ...»

13. Εξάλλου, στα άρθρα 251 και 261, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 101 παρ. 1 του ν. 4139/2013 (Α' 74), του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι:

Άρθρο 251

«Η παραγραφή αρχίζει από τότε που γεννήθηκε η αξίωση και είναι δυνατή η δικαστική επιδίωξή της.»

Άρθρο 261

«1. Την παραγραφή διακόπτει η άσκηση της αγωγής. Η παραγραφή που διακόπηκε με τον τρόπο αυτόν αρχίζει και πάλι από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης ή την κατ' άλλον τρόπο περάτωση της δίκης. 2. ... 3. Η παρούσα διάταξη εφαρμόζεται και στις εκκρεμείς υποθέσεις εφόσον δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση».

14. Περαιτέρω, στα άρθρα 440, 441 και 443 του Αστικού Κώδικα, ορίζονται τα ακόλουθα:

Άρθρο 440

«Ο συμψηφισμός επιφέρει απόσβεση των μεταξύ δύο προσώπων αμοιβαίων απαιτήσεων, όσο καλύπτονται, αν είναι ομοειδείς κατά το αντικείμενο και ληξιπρόθεσμες.»

Άρθρο 441

«Ο συμψηφισμός επέρχεται αν ο ένας τον επικαλεστεί με δήλωση προς τον άλλο. Η πρόταση του συμψηφισμού επιφέρει απόσβεση των αμοιβαίων απαιτήσεων από τότε που συνυπήρξαν.»

Άρθρο 443

«Σε συμψηφισμό προτείνεται και ανταπαίτηση που έχει παραγραφεί, αν κατά το χρόνο που οι απαιτήσεις συνυπήρξαν δεν είχε συμπληρωθεί ο χρόνος της παραγραφής της.»

15. Τέλος, στο άρθρο 75 του ισχύοντος ΚΕΔΕ (ν. 4978/2022) ορίζεται ότι: *«1. Βέβαιη και εκκαθαρισμένη χρηματική απαίτηση του οφειλέτη κατά του Δημοσίου, η οποία αποδεικνύεται με τελεσίδικη δικαστική απόφαση ή δημόσιο έγγραφο, συμψηφίζεται με βεβαιωμένα χρέη αυτού προς το Δημόσιο. 2. Ο συμψηφισμός προτείνεται με δήλωση του οφειλέτη που υποβάλλεται στην υπηρεσία της ΑΑΔΕ, η οποία είναι αρμόδια για την είσπραξη του χρέους. Ο συμψηφισμός μπορεί να ενεργείται και αυτεπάγγελτα, με πράξη του Διοικητή της ΑΑΔΕ, εφόσον από τα υπάρχοντα στοιχεία αποδεικνύεται η*

απαίτηση του οφειλέτη. Απαίτηση του Δημοσίου παραγεγραμμένη αντιτάσσεται σε συμψηφισμό για μια τριετία από τη συμπλήρωση της παραγραφής. Η δήλωση του οφειλέτη για συμψηφισμό της απαίτησης κατά του Δημοσίου ή το έγγραφο του Διοικητή της ΑΑΔΕ για αυτεπάγγελτο συμψηφισμό κοινοποιείται στην εκκαθαρίζουσα την απαίτηση υπηρεσία, η οποία υποχρεούται σε άμεση απόδοση του συμψηφισθέντος ποσού. 3. Με τις προϋποθέσεις των παρ. 1 και 2 επιτρέπεται ο συμψηφισμός απαιτήσεων κατά του Δημοσίου με χρέη προς το Δημόσιο που καταβάλλονται με ταυτόχρονη υποβολή δήλωσης φόρου ή άλλου εσόδου. Η δήλωση συμψηφισμού, η οποία υποβάλλεται μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής της δήλωσης που αναφέρεται στο προηγούμενο εδάφιο, δεν απαλλάσσει τον οφειλέτη από τις συνέπειες της εκπρόθεσμης υποβολής της. 4. Με τον συμψηφισμό οι αμοιβαίες απαιτήσεις αποσβένονται από την ημερομηνία που συνυπήρξαν και κατά το μέρος που καλύπτονται, με την επιφύλαξη των άρθρων 139 και 144 του ν. 4270/2014 (Α` 143). ...».

Ερμηνεία των διατάξεων

Από τις προπαρατιθέμενες διατάξεις, ερμηνευόμενες αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό μεταξύ τους και τα πραγματικά περιστατικά, που τέθηκαν υπόψη του Τμήματος από την ερωτώσα υπηρεσία, συνάγονται τα ακόλουθα:

16. Κατά τις διατάξεις του άρθρου 17 παρ. 1, 2 και 4 του Συντάγματος, η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως, που απορρέουν από αυτή, δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια, που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωση. Κατά τη διάταξη δε του άρθρου 17 παρ. 1 του ν.δ/τος 797/1971 και ήδη του άρθρου 18 του ν. 2882/2001 (Κ.Α.Α.Α.), ο προσδιορισμός της αποζημίωσης γίνεται με δικαστική απόφαση. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, ερμηνευόμενης σε συνδυασμό με αυτή του άρθρου 17 του Συντάγματος, καθώς και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος έχει αυξημένη, έναντι των κοινών νόμων, ισχύ, ορίζει δε ότι «παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του...», αντικείμενο της δίκης προσδιορισμού αποζημίωσης είναι η αποζημίωση συνολικά λαμβανόμενη, δηλαδή η χορήγηση αποζημίωσης σε σχέση με την αξία του

απαλλοτριωθέντος ακινήτου, ο προσδιορισμός της ωφέλειας του ιδιοκτήτη αυτού, όπου η ύπαρξή της επηρεάζει τις αξιώσεις του από την απαλλοτρίωση, κάθε άλλο θέμα συναφές με την απαλλοτρίωση και τη δικαστική δαπάνη. Τούτο διότι οι δυσμενείς για τον καθ' ου η απαλλοτρίωση συνέπειες της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, πρέπει να εκτιμώνται συνολικά στο πλαίσιο της ενιαίας διαδικασίας. Επομένως, το Εφετείο στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής είναι αρμόδιο να εξετάσει: α) τον προσδιορισμό της αποζημίωσης σε σχέση με την αξία του απαλλοτριωμένου ακινήτου, β) την ιδιαίτερη αποζημίωση για το τμήμα που απομένει στον ιδιοκτήτη, γ) την αναγνώριση δικαιούχων της αποζημίωσης, δ) την ύπαρξη ή όχι ωφέλειας του ιδιοκτήτη του απαλλοτριωμένου ακινήτου, που αποκτά πρόσωπο σε διανοιγόμενη εθνική οδό και ε) το αίτημα περί δικαστικής δαπάνης (ΑΠ 782/2022, ΕφΠειρ 282/2022, δημοσιευμένες στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

17. Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 440 και 441 του ΑΚ, η συνάντηση των αμοιβαίων απαιτήσεων, εφόσον είναι ομοειδείς και ληξιπρόθεσμες, παρέχει σε κάθε έναν δικαιούχο το διαπλαστικό δικαίωμα να δηλώσει συμψηφισμό. Μέχρι να γίνει η περί τούτου δήλωση, οι αμοιβαίες απαιτήσεις διατηρούν τη νομική τους υπόσταση, υποκείμενες αυτοτελώς σε κάθε αλλοίωση, όπως μεταβίβαση, άφεση, παραγραφή, απόσβεση κ.λπ. Όταν, όμως, προταθεί ο συμψηφισμός, οι απαιτήσεις αυτές αποσβένονται από τον χρόνο που συνυπήρξαν. Λόγω δε της αναδρομικής ενέργειας της αποσβέσεως, όλες οι ανωτέρω αλλοιώσεις ανατρέπονται αυτοδίκαια και αναδρομικά με αποτέλεσμα να αναιρείται η τυχόν υπερημερία και οι παραχθέντες τόκοι. Ως συνύπαρξη των απαιτήσεων κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 440 και 441 του ΑΚ νοείται η παράλληλη ύπαρξη των δύο απαιτήσεων σε κατάσταση ώριμη προς συμψηφισμό αμφοτέρων (ΑΠ 363/2014, 1626/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Δηλαδή, το διαπλαστικό δικαίωμα της πρότασης του συμψηφισμού δημιουργείται από τη στιγμή που οι δύο αντίθετες απαιτήσεις, που πληρούν τις προϋποθέσεις του συμψηφισμού, θα συνυπάρξουν (ΑΠ 363/2014, 942/2010, 943/2010, 980/2009). Τούτο δεν διαφοροποιείται από τις διατάξεις του άρθρου 83 του ΚΕΔΕ (ήδη άρθρου 75 του ν. 4978/2022), αλλά αντίθετα επιβεβαιώνεται με την παρ. 3 εδαφ. β' αυτού κατά την οποία «δια του συμψηφισμού οι αμοιβαίες απαιτήσεις αποσβήνονται, αφ' ου χρόνου συνυπήρξαν...» (ήδη παρ. 4 του άρθρου 75 του ν. 4978/2022, σύμφωνα με το οποίο: «με τον συμψηφισμό οι αμοιβαίες απαιτήσεις αποσβένονται από την ημερομηνία που συνυπήρξαν και κατά το μέρος που καλύπτονται...»), δηλαδή

απαιτείται και κατά τη διάταξη αυτή η παράλληλη ύπαρξη των δύο απαιτήσεων σε κατάσταση ώριμη προς συμψηφισμό αμφοτέρων (ΑΠ 363/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

18. Περαιτέρω, με τον θεσμό της παραγραφής καθιερώνεται ρύθμιση που υπηρετεί το γενικότερο συμφέρον προς τερματισμό των από διάφορες σχέσεις και συναλλαγές εκκρεμοτήτων, τόσο για την, λόγω παρόδου του χρόνου, αβεβαιότητα αυτών από την εξασθένιση των μέσων απόδειξης, όσο και για λόγους κοινωνικής οικονομίας, που επιβάλλει την ταχεία εκκαθάριση των μεταξύ δανειστών και οφειλετών διαφορών. Ο θεσμός της παραγραφής είναι δημόσιας τάξης, γιατί εξυπηρετεί την ασφάλεια των συναλλαγών και τη βεβαιότητα του δικαίου, καθώς και την ανάγκη ταχύτερης εκκαθάρισης των σχετικών υποθέσεων, η οποία εκκαθάριση υπαγορεύεται και από λόγους κοινωνικής οικονομίας (ΑΠ 52/2021, ΑΠ 1819/2012, ΑΠ 544/2011).

19. Ο χρόνος παραγραφής των αξιώσεων υπέρ και κατά του Δημοσίου, ρυθμίζεται από τον εκάστοτε ισχύοντα Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού, πλέον πρόσφατα δε ίσχυσαν οι οικείες διατάξεις του ν. 2362/1995 και του ν. 4270/2014. Ως προς το ζήτημα του διαχρονικού δικαίου ισχύος των περί παραγραφής αξιώσεων υπέρ και κατά του Δημοσίου διατάξεων των ν. 2362/1995 και 4270/2014, προβλέπεται ότι οι περί παραγραφής διατάξεις του ν. 2362/1995 εφαρμόζονται επί απαιτήσεων που γεννώνται μετά την έναρξη ισχύος του, ήτοι μετά την 1-1-1996, εκτός από τις διατάξεις για την αναστολή ή τη διακοπή της παραγραφής, όπου οι σχετικές διατάξεις του ν. 2362/1995 εφαρμόζονται και επί απαιτήσεων που έχουν γεννηθεί πριν από την ισχύ αυτού, εάν τα επαγόμενα την αναστολή ή διακοπή γεγονότα έχουν συντελεσθεί μετά την ισχύ αυτού. Αντίστοιχα, οι περί παραγραφής διατάξεις του ν. 4270/2014 ισχύουν για απαιτήσεις του Δημοσίου που βεβαιώνονται προς είσπραξη μετά την 1-1-2015 καθώς και για απαιτήσεις σε βάρος του Δημοσίου που γεννώνται μετά την ημερομηνία αυτή.

20. Όσον αφορά στην παραγραφή απαιτήσεων κατά του Δημοσίου, τόσο κατά τις οικείες διατάξεις του προϊσχύσαντος Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού (άρθρα 90 και 91 του ν. 2362/1995) όσο και κατά τις αντίστοιχες διατάξεις του ισχύοντος Δημοσίου Λογιστικού (άρθρα 140 και 141 του ν. 4270/2014) προβλέπεται ότι, με την επιφύλαξη ειδικότερων διατάξεων, οι απαιτήσεις κατά του Δημοσίου παραγράφονται μετά την παρέλευση πενταετίας, που αρχίζει από το τέλος του οικονομικού έτους μέσα στο οποίο γεννήθηκε η αξίωση και κατέστη δικαστικά επιδιώξιμη (ΝΣΚ 48/2015, 198/2015). Για την έναρξη της παραγραφής της αξιώσεως εφαρμόζεται και για τις

έναντι του Δημοσίου αξιώσεις ο γενικός κανόνας του άρθρου 251 του Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με τον οποίο η παραγραφή δεν αρχίζει πριν η αξίωση γεννηθεί και είναι δυνατή η δικαστική της επιδίωξη (ΝΣΚ 14/2023, 198/2015, 813/1998).

21. Όσον αφορά στην παραγραφή απαιτήσεων του Δημοσίου κατά τρίτων, προβλέπεται (άρθρο 86 παρ. 1 ν. 2362/1995 και άρθρο 136 παρ. 1 του ισχύοντος ν. 4270/2014) ότι η χρηματική απαίτηση του Δημοσίου δεν παραγράφεται πριν γίνει η ταμειακή βεβαίωση του εσόδου (βεβαίωση με στενή έννοια), με την επιφύλαξη των διατάξεων περί επιβολής φόρων και λοιπών δημοσίων εσόδων, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, η ρύθμιση δε αυτή παραμένει σε ισχύ και στην περίπτωση που καθυστερεί η βεβαίωση με στενή έννοια (ΝΣΚ 78/2018). Περαιτέρω, τόσο από τις διατάξεις του ν. 2362/1995 (άρθρο 86 παρ. 3) όσο και από αυτές του ν. 4270/2014 (άρθρο 136 παρ. 3) προκύπτει ότι χρηματικές απαιτήσεις του Δημοσίου, που απορρέουν από τελεσίδικη απόφαση (αναγνωριστική ή καταψηφιστική) οποιουδήποτε δικαστηρίου, παραγράφονται μετά εικοσαετία από τη λήξη του έτους μέσα στο οποίο έγινε η με στενή έννοια βεβαίωση αυτής. Είναι δε τελεσίδικη η απόφαση που δεν υπόκειται σε έφεση. Ωστόσο και παρά τα οριζόμενα στην παρ. 1 του άρθρου 136 του ν. 4270/2014, περί μη παραγραφής στο διηνεκές των αξιώσεων του Δημοσίου κατά τρίτων, έχει γίνει δεκτό (ΝΣΚ Ολ. 101/2022, σκ. 60, ΝΣΚ Ολ. 66/2019 σκ. 43) ότι, για λόγους ασφάλειας δικαίου και προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των οφειλετών του Δημοσίου, αν δεν προκύπτει από άλλη γενική ή ειδική διάταξη ειδικότερος χρόνος παραγραφής της σχετικής αξίωσης του Δημοσίου, τότε εφαρμόζεται η γενική διάταξη του άρθρου 249 του ΑΚ, που προβλέπει 20ετή παραγραφή και αρχίζει, κατά τη διάταξη του άρθρου 251 του αυτού Κώδικα, αφότου γεννήθηκε και είναι δυνατή η δικαστική της επιδίωξη.

22. Με τη διάταξη του άρθρου 10 του ν. 2882/2001, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 4 του άρθρου 126 του ν. 4070/2012 (Α' 82), ρυθμίζεται ειδικά ο χρόνος παραγραφής για την είσπραξη της αποζημίωσης από τον δικαιούχο. Σύμφωνα με αυτή, η αξίωση του ενδιαφερόμενου για απόληψη της αποζημίωσης, που προσδιορίστηκε προσωρινά ή οριστικά, υπόκειται σε οκταετή παραγραφή από την αποδεδειγμένη κατάληψη του ακινήτου και πάντως σε δεκαετή παραγραφή με αφετηρία τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης. Εάν η οριστική αποζημίωση καθορισθεί μετά τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης, η αξίωση για την είσπραξη της τυχόν

διαφοράς μεταξύ οριστικής και προσωρινής αποζημίωσης παραγράφεται μετά την παρέλευση πενταετίας από τη δημοσίευση της απόφασης που καθορίζει την οριστική τιμή. Η εν λόγω παραγραφή εφαρμόζεται, κατά ρητή νομοθετική επιταγή και στις συντελεσμένες κατά την 10-4-2012 (ημερομηνία έναρξης ισχύος του ν. 4070/2012) απαλλοτριώσεις. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 4070/2012 η νέα διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 10 του ν. 2882/2001 τέθηκε προκειμένου να θεσπιστεί μια ευχερώς αποδεικνυόμενη αφετηρία της σχετικής προθεσμίας παραγραφής, όπως είναι ο χρόνος συντέλεσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, ενώ περιέλαβε και τις ήδη συντελεσμένες κατά την 10-4-2012 απαλλοτριώσεις με στόχο να εξυπηρετηθεί το δημόσιο συμφέρον με την εκκαθάριση των οικονομικών εκκρεμοτήτων μέσα σε εύλογο χρόνο, κατά τον οποίο ο δικαιούχος της αποζημίωσης είχε τη δυνατότητα να ενεργήσει έγκαιρα για την είσπραξή της (ΑΠ 4/2021, 101/2015). Με τη διάταξη του άρθρου 17 του ν. 4949/2022 (Α' 126) τροποποιήθηκε εκ νέου η πιο πάνω διάταξη και ορίστηκε ότι η εν λόγω αξίωση παραγράφεται μετά την παρέλευση επταετίας από τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης.

23. Από τη γραμματική διατύπωση της πιο πάνω διάταξης σαφώς συνάγεται ότι αυτή ρυθμίζει αποκλειστικά το ζήτημα της παραγραφής της αξίωσης είσπραξης της αποζημίωσης εκ μέρους του δικαιούχου αυτής όχι δε την αξίωση του υπόχρεου Δημοσίου προς επιστροφή μέρους αυτής ως αχρεωστήτως καταβληθείσας (σχετ. η εγκύκλιος Δ17Α/10/95/Φ.5.13/14-06-2012). Για την αξίωση αυτή του Δημοσίου εφαρμογή έχουν οι ειδικές διατάξεις του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού.

24. Ειδικότερα, από τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 86 του ν. 2362/1995 και του άρθρου 136 του ν. 4270/2014 προκύπτει, ότι καθιερώνεται κατ' αρχάς η πενταετής παραγραφή για τις αξιώσεις του Δημοσίου, εφόσον δεν περιλαμβάνονται στις αναφερόμενες στη διάταξη της παραγράφου 3 των πιο πάνω άρθρων περιπτώσεις της κατ' εξαίρεση οριζόμενης με αυτές εικοσαετούς παραγραφής, στις οποίες περιλαμβάνονται οι απαιτήσεις, που απορρέουν από τελεσίδικη απόφαση (αναγνωριστική ή καταψηφιστική) οποιουδήποτε δικαστηρίου. Οι παραπάνω ρυθμίσεις, που εισάγονται με τις διατάξεις, που προαναφέρθηκαν, είναι ειδικές ως προς την παραγραφή των ενοχικών αξιώσεων του Δημοσίου, με βάση τις οποίες, εφόσον πρόκειται γι' αυτές του άρθρου 86 παρ. 3 του ν. 2362/1995, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 136 παρ. 3 του ν. 4270/2014 (στις οποίες

περιλαμβάνονται αξιώσεις από τελεσίδικη δικαστική απόφαση), ο χρόνος παραγραφής, κατά τη νομοθετική βούληση που εκφράστηκε σαφώς, είναι εικοσαετής. Η εικοσαετής παραγραφή, που θεσπίζεται με τις παραπάνω διατάξεις, δεν αντίκειται στην αρχή της (δικονομικής) ισότητας του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντάγματος, αφού η διαφορετική ρύθμιση δικαιολογείται από λόγους γενικότερου δημόσιου συμφέροντος και την ανάγκη προστασίας της περιουσίας του Δημοσίου (ΑΕΔ 1/2012), ούτε και στη διάταξη του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος (για το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας και ακρόασης από τα δικαστήρια). Εξάλλου, η θέσπιση διαφορετικού χρόνου παραγραφής, κατά κατηγορία αξιώσεων ή δικαιούχων και υπόχρεων, δεν προσκρούει στο άρθρο 6 παρ. 1 α' της ΕΣΔΑ (που εξασφαλίζει σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα να δικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και αμερόληπτα) ούτε αντίκειται στις διατάξεις του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (με τις οποίες κατοχυρώνεται η αρχή του σεβασμού της περιουσίας, τάσσονται συγκεκριμένες προϋποθέσεις για τη στέρηση της ιδιοκτησίας και αναγνωρίζεται η εξουσία των κρατών μελών να ρυθμίζουν με νόμο τη χρήση των αγαθών σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον), αφού οι διατάξεις αυτές παρεμποδίζουν τον νομοθέτη να καταργεί ακόμη και ενοχικά δικαιώματα (ενδεχομένως και με τη μέθοδο της αναδρομικής παραγραφής), αλλά όχι και να θεσπίζει κανόνες που καθορίζουν διαφορετικό, κατά περίπτωση, χρόνο παραγραφής των αξιώσεων που θα γεννηθούν μετά τη θέση τους σε ισχύ (ΑΕΔ 9/2009, Ολομ ΑΠ 38/2005). Ειδικότερα, ενόψει της ευρείας ευχέρειας που παρέχει η επιφύλαξη νόμου του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος, ο κοινός εθνικός νομοθέτης μπορεί να προβλέπει διαφορετικούς κανόνες για τις δίκες στις οποίες διάδικος είναι και το Δημόσιο ή άλλος φορέας δημόσιας εξουσίας, εφόσον οι εισαγόμενες εξαιρέσεις από τις γενικές ρυθμίσεις υπηρετούν σκοπούς δημοσίου συμφέροντος. Έτσι, στο πεδίο των δικών του Δημοσίου, με βάση την ίδια επιφύλαξη νόμου, ο νομοθέτης έχει την ευχέρεια να προβλέψει διαφορετική προθεσμία και αφετηρία παραγραφής διαφορετικών αξιώσεων του Δημοσίου, με σκοπό, λόγω της ιδιαίτερης θέσης και οργάνωσης αυτού, την προστασία της περιουσίας του και τη διασφάλιση των αξιώσεών του έναντι των αντισυμβαλλομένων του, οι διαδικασίες είσπραξης των οποίων συχνά κινούνται βραδέως, λόγω της αυξημένης τυπικότητας που τις διακρίνει, προς αποφυγή ανατροπής των οικονομικών δεδομένων (ΑΠ 186/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

25. Η διάταξη του άρθρου 251 ΑΚ συναρτά την έναρξη της παραγραφής προς τη σωρευτική πλήρωση δύο προϋποθέσεων, τη γέννηση της αξίωσης και την ύπαρξη δυνατότητας δικαστικής επιδίωξής της. Η αξίωση θεωρείται ότι γεννήθηκε από τότε που συμπληρώνονται τα γεγονότα που αποτελούν τους όρους για την ύπαρξη του δικαιώματος, δηλαδή αφότου ο δικαιούχος μπορεί να αξιώσει την παροχή (σχετικά δικαιώματα) ή από τότε που θα παραχθεί κατάσταση που αντιτίθεται στο δικαίωμα (απόλυτα δικαιώματα) ενώ η από μέρους του δικαιούχου άγνοια της αξίωσης δεν ασκεί καμία επιρροή για την έναρξη της παραγραφής (Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Επιμέλεια Ν. Λεοντής, 2020, σελ. 714 επ., Γεωργιάδη – Σταθόπουλου: Αστικός Κώδικας, Γενικές Αρχές, 2016, σελ. 1365 – 1366, Απ. Γεωργιάδη: Σύνομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, 2010, σελ. 489, Νικ. Παπαντωνίου: Γενικές Αρχές του αστικού δικαίου, 1983, σελ. 233, ΑΠ 1819/2012). Σε περίπτωση αχρεώστητης καταβολής, ως αφετηρία του χρόνου παραγραφής ορίζεται ο χρόνος καταβολής του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού. Ωστόσο, οι σχετικές διατάξεις καταλαμβάνουν όχι μόνο τα ποσά εκείνα τα οποία δεν οφείλονταν κατά τον χρόνο της καταβολής τους, αλλά και εκείνα που οφείλονταν μεν κατά τον χρόνο της καταβολής τους, κατέστησαν, όμως, για κάποια επιγενόμενη αιτία, δηλαδή μετά την καταβολή, αχρεώστητα, διότι έπαυσε από οποιονδήποτε λόγο να υφίσταται η σχετική υποχρέωση (ΣτΕ 3928/2013 7μ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις γίνεται δεκτό πως η διαδρομή του χρόνου της παραγραφής αρχίζει όχι από την πληρωμή, αλλά από τη γέννηση της αξίωσης για αναζήτηση των καταβληθέντων (Βασ. Ανδρουλάκη: Παραγραφές υπέρ και κατά του Δημοσίου, 2019, σελ. 116, ΣτΕ 3055/2004, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

26. Περαιτέρω, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 138 του ν. 4270/2014, οι κατά τις γενικές διατάξεις λόγοι διακοπής της παραγραφής ισχύουν και για τις απαιτήσεις του Δημοσίου. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 261 του ΑΚ, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 101 παρ. 1 του ν. 4139/2013, την παραγραφή διακόπτει η άσκηση αγωγής. Η παραγραφή που διακόπηκε με τον τρόπο αυτόν αρχίζει και πάλι από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης ή την κατ' άλλον τρόπο περάτωση της δίκης. Η άσκηση αναίρεσης δεν καθιστά τη διαφορά επίδικη και δεν διακόπτει την παραγραφή, όμως, με την έκδοση της απόφασης του Αρείου Πάγου, που δέχεται την αναίρεση και εξαφανίζει την τελεσίδικη απόφαση, οι διάδικοι επανέρχονται στην κατάσταση που βρίσκονταν πριν την έκδοση της απόφασης που

αναιρέθηκε και άρα αναβιώνει η επιδικία και η παραγραφή εκκινεί πάλι από τη νέα τελεσιδικία.

27. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η αξίωση του Δημοσίου για επιστροφή, ως αχρεωστήτως καταβληθέντων, των επιπλέον ποσών της αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης, που κατέβαλε με βάση την απόφαση καθορισμού προσωρινής τιμής μονάδας αποζημίωσης, γεννήθηκε αρχικά με την έκδοση της με αριθμό 1924/2002 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με την οποία μειώθηκαν τα δικαιούμενα ποσά της αποζημίωσης για ορισμένα ακίνητα. Η πιο πάνω απόφαση αναιρέθηκε στη συνέχεια εν μέρει, μεταξύ άλλων και με την με αριθμό 1014/2004 απόφαση του Αρείου Πάγου και εκδόθηκε η με αριθμό 1829/2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, η οποία αναιρέθηκε κατά ένα μέρος με τις με αριθμό 167/2012 και 1273/2012 αποφάσεις του Αρείου Πάγου και εκδόθηκαν τελικά οι με αριθμό 952/2017 και 909/2017 αποφάσεις του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης. Δεδομένου ότι η αξίωση του Δημοσίου απορρέει από τελεσίδικες αποφάσεις (βλ. μεταξύ άλλων: ΑΠ 1006/2021, ΕφΛαρ 90/2019) υπόκειται σε εικοσαετή παραγραφή από τη λήξη του έτους μέσα στο οποίο έγινε η με στενή έννοια βεβαίωση αυτής, σύμφωνα με το άρθρο 136 παρ. 3 β του ν. 4270/2014. Σύμφωνα με το έγγραφο του ερωτήματος, δεν έχει λάβει χώρα ταμειακή βεβαίωση των ποσών που πρέπει να επιστραφούν από μερίδα δικαιούχων, ώστε δεν έχει ξεκινήσει η εικοσαετής παραγραφή της σχετικής αξίωσης του Δημοσίου (ΝΣΚ 39/2017).

28. Σε κάθε περίπτωση, με την αναίρεση της με αριθμό 1924/2002 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης, μεταξύ άλλων, και με την με αριθμό 1014/2004 απόφαση του Αρείου Πάγου, αναβίωσε η επιδικία κατά το αναιρούμενο μέρος και η παραγραφή ξεκίνησε εκ νέου με την έκδοση της με αριθμό 1829/2006 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Η τελευταία αυτή απόφαση αναιρέθηκε κατά ένα μέρος, μεταξύ άλλων, και με τις με αριθμό 167/2012 και 1273/2012 αποφάσεις του Αρείου Πάγου, οπότε αναβίωσε και πάλι η επιδικία. Με την έκδοση των με αριθμό 952/2017 και 909/2017 αποφάσεων του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης, οπότε έληξε η δικαστική διαμάχη για την αποζημίωση στο σύνολό της, με την άρση του τεκμηρίου ωφέλειας και την επιδίκαση αποζημίωσης, προσδιορίστηκε και το ύψος της απαίτησης του Δημοσίου για επιστροφή μέρους των ποσών της αποζημίωσης που αυτό παρακατέθεσε, με βάση την απόφαση του προσωρινού προσδιορισμού

αποζημίωσης (βλ. και από 3-11-2012 επιστολή του πληρεξούσιου Δικηγόρου των πιο πάνω δικαιούχων, σύμφωνα με την οποία, μέχρι τη λήξη του δικαστικού αγώνα δεν είναι δυνατό να γίνει εκκαθάριση). Επομένως, από τη δημοσίευση των πιο πάνω με αριθμό 952/2017 και 909/2017 αποφάσεων άρχισε να τρέχει η 20ετής παραγραφή της αξίωσης του Δημοσίου για επιστροφή τυχόν διαφοράς μεταξύ προσωρινής και οριστικής αποζημίωσης, ως προς τους αναφερόμενους σε αυτές διαδίκους, η οποία μέχρι σήμερα δεν έχει συμπληρωθεί.

29. Ακόμη, όμως, και αν ήθελε θεωρηθεί ότι ο χρόνος παραγραφής της αξίωσης του Δημοσίου για επιστροφή, ως αχρεωστήτως καταβληθέντων, των επιπλέον ποσών της αποζημίωσης, που κατέβαλε με βάση την προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης, συμπληρώθηκε, ως προς κάποιες ιδιοκτησίες, με την πάροδο είκοσι ετών από την έκδοση της με αριθμό 1924/2002 απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με την οποία καθορίστηκε η οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης και πάλι οι απαιτήσεις του αυτές αντιτάσσονται σε συμψηφισμό για τρία έτη μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 139 του ν. 4270/2014.

Απάντηση

30. Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, στο ερώτημα που υποβλήθηκε, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Ε') γνωμοδοτεί, ομόφωνα, ως εξής:

Η Υπηρεσία, κατά τη σύνταξη του τελικού πίνακα παρακατάθεσης της αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης, μπορεί να προχωρήσει σε συμψηφισμό του ποσού της οριστικής αποζημίωσης, που ορίστηκε με τις πιο πάνω με αριθμούς 952/2017 και 909/2017 αποφάσεις του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης με το αρχικά καταβληθέν ποσό του προσωρινού προσδιορισμού αποζημίωσης.

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

Αθήνα, 5-4-2023

Η Πρόεδρος του Τμήματος

Η Εισηγήτρια

**ΝΙΚΗ ΜΑΡΙΟΛΗ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Ν.Σ.Κ.**

**ANNA ΔΙΟΝ. ΚΑΝΤΖΙΑ
ΠΑΡΕΔΡΟΣ Ν.Σ.Κ.**